



תעסוקה ופרישה של גברים ערבים לקראת גיל הזקנה - מגמות, חסמים והמלצות מדיניות

סטיבן לאופר¹ תמר רמות-ניסקה²
אורן תירוש¹

¹ מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל
² בנק ישראל

דמ-050-25

עריכת לשון: סיגל אשכנזי
תרגום לאנגלית (תקציר): סטיבן לאופר
עיצוב גרפי: ענת פרקו טולדנו

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

הדעות המובעות בדוח זה אינן משקפות בהכרח את עמדת בנק ישראל.

המחקר מומן בסיוע משרד האוצר.

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | אב תשפ"ה | אוגוסט 2025

רקע

שיעור התעסוקה של גברים ערבים בני 25-44 (82%) נמוך בשש נקודות האחוז מזה של יהודים לא חרדים באותם הגילים. פער זה בשיעורי התעסוקה גדל עם הגיל, לכן בגילי 55-64, טרום גיל פרישה, שיעור תעסוקת הגברים הערבים (62%) נמוך ב-21 נקודות האחוז מן השיעור בקרב יהודים שאינם חרדים (83%); הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה [למ"ס], 2023). שיעורי תעסוקה נמוכים יחסית באוכלוסייה הערבית בשילוב רמת השכלה נמוכה, רמת שכר נמוכה והכנסות נמוכות יחסית מתבטאים בתחולת עוני גבוהה יותר באוכלוסייה הערבית לעומת האוכלוסייה היהודית, מגדילים את אי-השוויון הכלכלי בין האוכלוסייה היהודית והאוכלוסייה הערבית ומורידים את רמת החיים הממוצעת של משקי בית ערביים לפני גיל הפרישה וביתר שאת אחריו.

מטרה

אפיון הסיבות והתהליכים אשר מובילים לפרישה מוקדמת מתעסוקה בקרב גברים ערבים, על פי שתי שאלות מרכזיות: (1) מה גורמי ההיצע והביקוש להתרחבות הפערים בשיעורי התעסוקה בין גברים יהודים (שאינם חרדים) לערבים בגיל מבוגר? (2) מה ההבדלים בין המקורות וצורכי המימון של משקי הבית הערבים והיהודים לאחר הפרישה מעבודה?

שיטה

המחקר התבסס על שילוב בין שיטות כמותיות ואיכותניות ויש בו שלושה חלקים: (1) ניתוח סקרי כוח אדם של הלמ"ס (להלן: סכ"א); (2) ראיונות עומק עם גברים ערבים בני 45-66 ועם מומחים לשוק העבודה; (3) סקר טלפוני שהשתתפו בו גברים ערבים ויהודים.

ממצאים עיקריים

על פי ניתוח סכ"א, פרישתם המוקדמת של גברים ערבים בני 45-54 מכוח העבודה לעומת גברים יהודים מתואמת במידה רבה עם רמת השכלה נמוכה ובמידה פחותה גם עם עבודה פיזית. לגברים ערבים מבוגרים יותר, קרי בגיל 55-64, שעדיין בשוק העבודה התמונה הפוכה – פרישה מוקדמת מתואמת דווקא עם רמת השכלה גבוהה. שאר המשתנים המרכזיים – עבודה פיזית ומגבלה גופנית – מתואמים עם פרישה בדומה לקבוצת הגיל הצעירה יותר. עם זאת, גברים ערבים בקבוצת גיל זו נוטים יותר (באופן מובהק סטטיסטית) לפרוש מכוח העבודה מגברים יהודים, גם לאחר פיקוח על שאר המאפיינים הנצפים בסקר.

מניתוח הסקר הטלפוני הייעודי למחקר זה, שכלל גם שאלות על מצב הבריאות, עלה כי גברים ערבים דיווחו ששיקולים הקשורים לבריאות הם הסיבה מרכזית להפסקת עבודתם. גברים ערבים שעבדו בעבודות פיזיות נטו יותר לבריאות לקויה מערבים שלא עבדו בעבודות פיזיות, אך גם הרבה ערבים שלא עבדו בעבודות פיזיות דיווחו כי הפסיקו לעבוד בשל שיקולים הקשורים לבריאות לקויה.

חוץ ממצב הבריאות ומרמת ההשכלה נמצא מתאם גם בין מאפיינים תרבותיים לנטייתם של גברים ערבים להפסיק לעבוד. גברים ערבים נוטים יותר להסתמך על תמיכה כלכלית של ילדיהם בגיל מבוגר, ולכן פוחת הצורך להתפרנס כדי לממן את הוצאות ילדיהם. רבים גם דיווחו על קושי במציאת משרות המתאימות להם.

פירוק גורמי ההשפעה שהתבסס על דיווח הפורשים מתעסוקה מציע כי אפשר לייחס כ-54% מפער אי-התעסוקה בין יהודים לערבים לסיבות בריאותיות בקרב גברים ערבים שעבדו בעבודות פיזית, 20% לסיבות בריאותיות בקרב גברים ערבים שלא עבדו בעבודות פיזית, 10% לסיבות תרבותיות ו-16% למגוון סיבות אחרות.

גברים ערבים צעירים מגיל 65 שאינם עובדים דיווחו על קושי כלכלי ועל חוסר ביטחון בנוגע לתכנון הפיננסי של תקופת הפרישה. ציפיותיהם של הגברים הערבים למקורות מימון המחיה לאחר הפרישה לפנסיה נטו פחות מאלה של היהודים להסתמך על פנסיה תעסוקתית ועל חסכונות ויותר על קצבאות הביטוח הלאומי ועל תמיכה כספית מקרובי משפחה.

עבודת גברים עד גיל הפרישה נתפסת חשובה בחברה הערבית ונדמה שאי-היציבות התעסוקתית והפרישה המוקדמת של רבים מן הגברים הערבים מכוח העבודה לפני גיל הפרישה המקובל אינה מתוכננת. לבסוף, למרות הטוענים שבחברה הערבית נפוצה עבודה לא רשמית – יותר מן הנהוג בקבוצות אחרות באוכלוסייה בארץ – לא נמצאה במחקר עדות להתנהגות זו.

המלצות מדיניות

מן הממצאים עלה בבירור הצורך בהרחבת הגיוון התעסוקתי באוכלוסייה הערבית ובהשקעה ניכרת בתחומים: בריאות הציבור ורפואה מונעת, חינוך, הכשרה מקצועית גם בקרב מובטלים וגם בקרב מועסקים, אוריינות פיננסית, אכיפת כללי הבטיחות בעבודה ואכיפת הפרשות סוציאליות לשכירים. השקעות אלו צפויות להניב יתרונות – צמצום הפרישה המוקדמת בקרב ערבים, צמצום העוני, צמצום ההישענות של האוכלוסייה הערבית על מערכות הרווחה ושיפור מצב הבריאות של זקנים ערבים.